

Hva dører gjør:

En liten, Latour-inspirert refleksjon

Notat til IN3220/4220

Svein Hovde

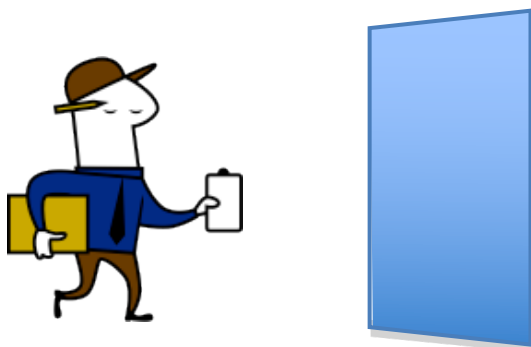
Mai 2021

Innledning

«Dørene lukker» sier høyttalerstemmen på toget i våre dager. Før het det «dørene lukkes». Det første skulle vel bety at dørene lukker seg (av seg selv). Det andre må oppfattes som dørene lukkes (av togføreren). Intuitivt virker den andre uttrykks-måten mest korrekt. Dørlukking er menneskeskapt. Det skulle tatt seg ut hvis dørene sjøl tok regien og åpnet og lukket seg etter eget for godt-befinnende. Likevel er det ikke åpenbart at det er misvisende å si dørene lukker. Det ville vært litt rart hvis jeg idet jeg gikk gjennom en vanlig, manuell dør, åpnet og lukket den for hånd og i det øyeblikk døren ble lukket, sa til meg sjøl – døren lukker. Her er det en direkte og manifest sammenheng mellom dørens lukning og min kroppsbevegelse. Jo mer indirekte denne sammenhengen blir, desto bedre passer det å si dørene lukker. På toget har togføreren (antakelig) en knapp som han eller hun trykker på – dermed lukker alle dørene seg helt synkront. Selve døras lukning er altså innebygd i dørmekanismen – det skal bare en liten elektronisk impuls til, en impuls som utløser noe mekanisk, resten klarer døra sjøl.

Om dørlukningsprogram og ting som dører gjør

Vi kan betrakte de ulike koblingene mellom den menneskelige aktør (Human; den som passerer gjennom døråpningen) og den ikke-menneskelige "aktør" (Nonhuman; sjølve døra) som ulike dørlukningsprogram:

I tilfellet med dørsensorer hender det at dører åpner seg utilsiktet. Om noen kommer i døras virkefelt åpner den seg sjøl om personer i nærheten ikke hadde til hensikt å passere gjennom døråpningen. Da er det et kausalt og ikke et

intensjonalt forhold mellom menneske og det at dører åpner eller lukker seg. Vi kom døra for nær og den gjorde det den var konstruert for å gjøre.

De ulike programmene for dørlukning som Latour beskriver spenner fra en tykk og direkte sammenheng mellom menneskelig handling og dørlukning til en tynn og mer indirekte. Fordelene (og ulempene) ved disse måtene er nokså åpenbare. Automatiserte systemer er fremragende i kraft av sin effektivitet, forutsigbarhet og lettvinthet. Latours utgangspunkt i artikkelen om *Mixing humans and Nonhumans together*, var at dørlukkeren ikke er 100% forutsigbar: Det framgikk av denne håndskrevne beskjeden: «*The door-closer is on strike, for God's sake, keep the door closed*» (Latour 1988:298)

Velfungerende dørlukkere eliminerer det vi kan betrakte som en svært vanlig form for menneskelig svikt. Husk å ta med deg døra! – ropte mora mi strengt da jeg glemte å lukke døra og slapp kulde inn/varme ut. Automatiserte systemer lager en annen type sårbarhet. Tenk om dørmekanismen svikter ved brann eller enn i andre panikk- og trengselssituasjoner! Tenk om et lite barn får alvorlige klemskader fordi døra insisterer på å lukke sjøl om barnet er i døråpningen!

Før måtte alle dører åpnes og lukkes av noen. Så kom ulike varianter av selvlukkende dører – de mekaniske, med fjør eller dørpumpe. I gården der jeg bor fungerer jeg delvis som vaktmester. En tilbakevendende oppgave er å justere inngangsdørene slik at de er avstemt til årstiden og lukkes optimalt hardt. Dørpumpa som automatisk skyver igjen døra har to stillskruer. Den ene er fjørspenningen som regulerer det trykket døra går igjen med. Den andre stiller bremsen og får døra, ikke til å dunke brutalt igjen, men ideelt sett tilnærmet stoppe opp i det den er nesten er lukket og etterlate et elegant lite klikk i det den går igjen. Vinterstid hvor det har lett for å legge seg is og snø på dørstokken, må døra gå mer aggressivt igjen enn om sommeren.

Så langt har vi tatt foran hvordan dører åpnes/lukkes, eventuelt hvordan de åpner og lukker seg. Men i vår omgang med dører er det også andre ting det kommer an på. Trekk eller skyv står det på dører. Eller det står INN/TU eller NNI/UT. La oss tenke på to dobbeltdører montert etter hverandre – manuelle dører som må dyttes eller dras for å åpnes. Om vi forutsetter at dørene ikke er hengslet slik at en og samme dør både kan dras og dyttes (Saloon-dører som er typiske innslag i cowboy-filmer er det klassiske eksempel på en slik fleksibilitet) foreligger det i prinsippet ti alternativer, gitt at alle dobbeltdørene lar seg åpne, men bare en vei.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
D1: D	D1: S	D1: S	D1: S	D1: S	D1: D	D1: D	D1: S	D1: D	D1: S
D2: D	D2: D	D2: S	D2: S	D2: S	D2: D	D2: S	D2: D	D2: S	D2: D
D3: D	D3: D	D3: D	D3: S	D3: S	D3: S	D3: S	D3: S	D3: D	D3: D
D4: D	D4: D	D4: D	D4: D	D4: S	D4: S	D4: D	D4: D	D4: S	D4: S

Å håndtere denne utfordringen dreier seg om raskest mulig å gjøre riktige valg i en situasjon hvor en kan hente informasjon på flere måter:

0. Lese bruksanvisningen. Hvis dørene har en påskrift med hvilken vei de slår og hvilken «rute» en anbefales å følge er det nokså grei skuring.
1. Prøve seg fram. Dytt – hvis døra ikke beveger seg skal en antakelig dra. Etter å ha passert første hindring kan en gjenta prøving og feiling og på den måten forsere dette krevende hinderet.
2. Observere andre. Kanskje er det noen rett foran deg eller noen som kommer i møte med deg og som når fram til døra før deg. Da er de bare å bruke den oppskrifta de gir og imitere.
3. Bruke din generelle dørkunnskap. Kanskje husker du at dører vanligvis slår ut av bygninger av brann- eller rømningstekniske grunner. Det er en regel som mange ganger stemmer, men ikke alltid.
4. Bruke din lokale dørkunnskap. Kanskje et ublidt møte med denne døra har satt sine spor. Etter nesten å ha forstuet håndleddet i møte med ei dør som slo (bokstavelig talt) andre veien, husker du det kanskje til neste gang – nei den skal trekkes – ikke dyttes.

Dørkunnskap er slik betraktet både universell og kontekstuell. Dører er sære og stedege – de må læres, men generell kunnskap er heller ikke bortkasta. Den kan ha overføringsverdi. De mest irriterende dørene er de der du bråkjekt stoler på din universelle kunnskap eller mener å huske hvordan døra var konstruert (lokal kunnskap), men så var det ikke sånn likevel. Det kan være flere grunner til at vi synes dette er irriterende. For det første vil vi gjerne passere dører så raskt og smertefritt som mulig. Kanskje har vi ting å bære på som vi må sette fra oss. Dessuten kan det å fomle med døråpning utløse en viss forlegenhet. Kanskje er det noen som observerer oss og synes vårt strev arter seg som komiske bommerter. Det er noe uelegant ved det å streve med hverdagsting som det å åpne dører. Derfor vil vi gjerne klare det på første forsøk.

Vi slamrer med dører når vi er sinte. Å lage lyd med døra kan være et alternativ til å rope ut sin vrede. Det er et tegn som har en bestemt mening. Når noen slamrer med døra tolker vi det som et uttrykk for sinne. Kanskje er det en feiltolkning. Det kan hende at døra gikk lettere enn personen forestilte seg eller at vedkommende fikk ”hjelp” av gjennomtrekk eller bare rett og slett ikke hadde den rette finfølelsen. Å lukke en dør passe hardt er i likhet med de fleste andre «passe hardt»-situasjoner et spørsmål om nennsomhet. Det gjelder uansett om en skal håndhilde på eventuelt klemme noen, sparke fotball med et lite barn, bruke en stiftemaskin med vellykket resultat eller åpne ei champagneflaske på en elegant måte.

I radiokrim knirker dører – det skal få en til å grøsse. Om noen med uedel hensikt beveger seg gjennom ei dør og dette skjer på radioteateret – hvordan skulle vi ellers skjønne at noe skummelt som var i ferd med å skje? Det er dessuten en del av tingenes iboende djevleskap at dører knirker når de ikke skal.

Når vi lister oss ut av et rom og forsøker å ikke vekke den som sover i dette rommet – da knirker døra. Når tjuv eller kjeltring beveger seg gjennom døra – da knirker den oftest. Slik var det i hvert fall i radioteateret.

Avslutning

I dette lille notatet har jeg fundert litt over hvordan vi forholder oss til dører. Latours elegante analyse av «Mixing Humans Together: The Sociology of a Door-Closer» handler om og argumenterer for at teknologi *gjør noe*, den er en aktant, en aktiv medspiller i vår omgang med ting. Dørlukkeren, uansett om den er av det enkle slaget, en fjærmekanisme, en teknisk mer avansert dørpumpe eller en avansert sensor som åpner og lukker dører på en forutsigbar og skånsom måte, gjør en jobb for oss. Og vi kan få fram at døra som teknologi er virksom uten vår medvirkning, ved å si som konduktøren: Dørene lukker!

Referanse

Johnson/Latour (1988). Mixing Humans and Nonhumans Together. The sociology of a Door-Closer, i *Social Problems* Vol 35, No 3, s. 298-310